

ФІНАНСОВА ДОСТУПНІСТЬ ЕЛЕКТРОЕНЕРГІЇ ЯК ІНДИКАТОР ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ЕНЕРГОРИНКУ

Бігун У. В., аспірант,
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського»,
uliana_bihun@ukr.net

Курс Європейського Союзу на трансформацію ринків електричної енергії зумовлює необхідність належного оцінювання економічної безпеки національних енергоринків. Тому при оцінюванні рівня економічної безпеки важливим є врахування, окрім специфіки ринку, також і визначення критеріїв економічної безпеки та їх індикаторів відповідно до цілей енергетичної політики ЄС.

Відображенням критерія задоволеності інтересів споживачів електроенергії, окрім безперебійності та надійності енергопостачання, є індикатори фінансової складової економічної безпеки, що відображають купівельну спроможність споживачів, а також їх можливість оперативно реагувати на цінові зміни електроенергії.

Саме зниження ціни електроенергії, обумовлене зростанням конкуренції, є бажаним результатом функціонування єдиного європейського ринку. Тому, без сумніву, важливим елементом розуміння економічної безпеки ринку є рівень цін. Проте, у випадку роздрібних енергетичних ринків, ціни для кінцевого споживача складаються з декількох компонентів, деякі з яких підлягають державному регулюванню (наприклад, мережеві витрати, податки, збори). Відтак, відмінності між цінами для кінцевого споживача в різних країнах можуть бути зумовлені виключно легітимними особливостями, а не конкурентною боротьбою. Тому при розрахунку економічної безпеки ринку електроенергії нами пропонується використовувати показник не рівня цін, а їх волатильності (стандартне відхилення за певний проміжок часу), що показує їх тенденцію до мінливості.

Важливо, що зростання роздрібних тарифів при незмінному обсязі споживання електроенергії посилює фінансовий тягар для споживачів, тим самим створюючи загрозу виникнення заборгованостей перед постачальниками. Скорочення ж обсягів споживання призводить до необхідності балансування наявних виробничих потужностей відповідно до нових запитів у терміновому порядку. Тому значні зміни роздрібних цін на електричну енергію, а також зростання частки витрат на неї у заробітній платі споживачів, призводять до порушення ринкової рівноваги попиту та пропозиції і, у свою чергу, зменшення рівня економічної безпеки ринку.

Аналіз волатильності роздрібних цін протягом 2007-2016 років показує, що найбільше відхилення цін як для побутових, так і непобутових споживачів спостерігалось в Україні (25,9% і 21,76% відповідно) (рис. 1). У той час найменші зміни у ціні для побутових споживачів відбулись в Австрії (1,5%), а для непобутових споживачів – у Франції (3,52%). Такі незначні коливання цін сприяють економічній безпеці ринку електричної енергії, оскільки зумовлюють здатність їх учасників прогнозувати майбутні тенденції та на їх основі приймати стратегічні рішення.

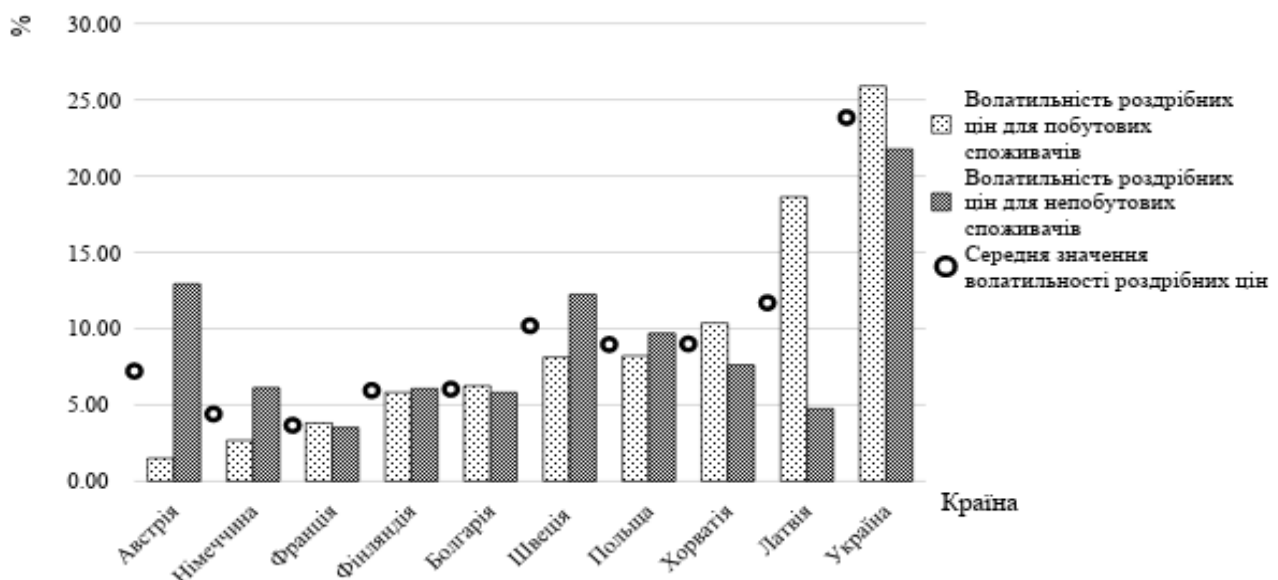

Рис. 1. Волатильність роздрібних цін на ринках електричної енергії
(Розроблено автором на основі [1; 2])

На противагу, різка зміни ціни електричної енергії зумовлює необхідність оперативної реакції зі сторони як генеруючих підприємств, так і споживачів. Разом з тим, це стає причиною зменшення реальних доходів побутових споживачів, і, відповідно, зростання витрат на купівлю електроенергії, які займають від 0,55% у Польщі до 2,34% у Швеції до середнього рівня заробітної плати усередині країни у 2016

році (табл. 1). Слід відмітити, що така суттєва відмінність серед країн ЄС обумовлена як доходом (при більш високій заробітній платі, як правило, частка енерговитрат є меншою), так і кліматичними особливостями (тепліший клімат зумовлює меншу частку витрат енергії).

Таблиця 1

Співвідношення витрат на електроенергію до середньої заробітної плати

№ з/п	Країна	Середнє споживання електроенергії в країні на душу населення, кВт*год/рік	Роздрібний тариф для побутових споживачів, євро/кВт*год*	Середня заробітна плата, євро	Частка витрат на електроенергію до середньої заробітної плати, %
1.	Австрія	2047,245	0,2453	45297,0	1,11
2.	Болгарія	1500,325	0,0949	6193,44	2,30
3.	Латвія	910,634	0,1875	20453,4	0,83
4.	Німеччина	1552,771	0,3297	42387,3	1,21
5.	Польща	761,420	0,1675	23291,1	0,55
6.	Україна	843,303	0,0251	2221,0	0,95
7.	Фінляндія	4102,923	0,1545	38825,1	1,63
8.	Франція	2388,655	0,1894	38898,9	1,16
9.	Хорватія	1462,296	0,1435	9107,3	2,30
10.	Швеція	4519,229	0,1962	37938,0	2,34

*Примітка: * - розмір тарифу вказано відповідно до обсягу середнього споживання електроенергії в країні на душу населення*

Розроблено автором на основі [1; 3; 4]

Варто відмітити, що найменша частка витрат на електроенергію серед досліджуваних країн припадає на Польщу (0,55%), у якій роздрібний тариф для побутових споживачів перевищує аналогічний в Україні у 6,7 рази. Проте саме Польщі властиві і найменші серед вибірки обсяги споживання електроенергії на рік (761,4 кВт*год/рік) та високий середньої рівень заробітної плати, що у 10,5 разів перевищує даний показник в Україні.

Водночас, при найменшому серед країн ЄС роздрібному тарифі для побутових споживачів (0,0251 євро/кВт*год) частка витрат на електроенергію у середній заробітній платі в Україні становить приблизно стільки ж, як і в Австрії (1,11%) – країні, у якій обсяг споживання електроенергії перевищує аналогічний показник України у 2,5 рази, а тариф – у 9,77 рази. Однак, суттєво поступається рівень середньої заробітної плати в Україні, який у 20,4 рази нижчий, аніж в Австрії.

Відповідно до статистичних даних [1; 2] у всіх країнах ЄС, окрім Італії для домогосподарств і Румунії для промислових споживачів, починаючи з періоду впровадження енергетичного законодавства ЄС, відбулось зростання як ціни електроенергії для побутових (від +8% в Угорщині до +132% у Латвії), так і промислових споживачів (від +9,5% в Угорщині до +233% у Данії). Окремий виняток становить Хорватія, роздрібна ціна для обох категорій споживачів якої за період імплементації європейського законодавства зменшились на 12% та 8,5% відповідно.

Отже, передбачуване трьома директивами зниження цін на електроенергію не відбувається, навпаки – ціни, як для промислових, так і побутових споживачів, у більшості держав-членів зростають. Це свідчить про те, що процес лібералізації досі незавершений. У багатьох країнах-членах як оптові, так і роздрібні ринки все ще дуже концентровані, що може означати, що і виробники, і постачальники використовують свою ринкову владу для підтримки високих цін з метою збільшення власного прибутку.

Список використаних джерел:

1. Eurostat. Electricity prices for household consumers. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/NRG_PC_204
2. Eurostat. Electricity prices for non-household consumers. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/nrg_pc_205
3. OECD. Average wages. – URL: <https://data.oecd.org/earnwage/average-wages.htm>
4. Eurostat. Supply, transformation and consumption of electricity. – URL: https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-datasets/-/NRG_105